

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Г. С. Сковороди

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ ПРИРОДНИЧОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Випуск 9

Харків
2016

у стані стресу, бо постійно відчувають вплив на їх стан загазованості повітря, засоленості ґрунту та надмірне рекреаційне навантаження. Відповідно протидіяти таким факторам, як шкідливі комахи та збудники хвороб, такі дерева не можуть. Актуальність нашого дослідження була обумовлена значною втратою листя ясеня звичайного в одному із центральних парків м. Харків у 2013-2014 р.р., спричиненою розповсюдженням ясеневого чорного пильщика. При пошкодженні ним листя, по-перше, зменшується асимілююча поверхня крони, по-друге, зменшується річний приріст деревини до 1,5 %. Вид утворює локальні осередки масового розмноження, в яких може призвести до повного знищення листя ясеня.

Метою роботи було встановлення особливостей біології ясеневого чорного пильщика (*Tomostethus nigritus*) та визначення ступеню інтенсивності дефоліації крон ясеня звичайного м. Харкова.

Польові дослідження проведено за загальноприйнятими ентомологічними та лісівничими методиками. Під час маршрутних обстежень парку «Молодіжний» було оглянуто 68 дерев ясеня, з них 25 дерев уздовж центральних алеї (зелений колір) та 43 дерева, які розміщені куртиною в центральній частині парку (червоний колір) визначено санітарний стан дерев та ступінь дефоліації крони. Вік ясеня близько 30 років.

Аналіз даних ступеня дефоліації за роками та місцем розташування дерев у парку «Молодіжний» показує, що частка дерев, не ушкоджених пильщиком, зменшилася на 5% на обох дослідних ділянках та знизилася у 2014 р. до 16,7 % на алеї і до 14,3 % у куртині у порівнянні з 2013 р.. Крони дерев І КСС, з обох вибірок, не мали пошкоджень. Максимальна дефоліація близько 64 % спостерігалась у верхньому ярусі крони та на периферійній її частині. Це пояснюється тим, що комахи надають перевагу більш освітленим та прогріваним ділянкам крони. Початок вильоту імаго ясеневого чорного пильщика співпав з розпусканням бруньок ясеня (19–25 квітня), масовий виліт розпочався 24 та 28 квітня відповідно у 2013 та 2014 рр. Тривалість льоту імаго становила 14 ± 2 діб. Розвиток яєць триває близько 10 – 13 діб. Закінчення живлення у кронах та коконування у ґрунті відбуваються у двадцятих числах травня, розвиток личинок триває 17 ± 3 діб. Максимальну щільність коконів пильщиків до 5,8 шт/дм³ відзначали на відстані 1-1,5 м від стовбурів ослаблених та дерев, що всихають. Такі дані можна пояснити високим ступенем дефоліації крон, в окремих випадках до 100 %, на яких проходив розвиток пильщиків.

Зважаючи на дані щодо масового погіршення стану ясеня звичайного в багатьох країнах Європи та в Україні робота має велике практичне значення.

Гладун Олена

ОРНІТОКОМПЛЕКСИ с. КАМ'ЯНКА ТА ЙОГО ОКОЛИЦЬ (ПЕРВОМАЙСЬКИЙ РАЙОН ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Науковий керівник – к. б. н., доцент А.Б. Чаплигіна

Дослідження проводились протягом 2012-2015 рр. на території с. Кам'янка та його околиць (Первомайський район Харківської області).

У 3 біотопах зареєстровано 49 видів птахів, що належать до 24 родин та 12 рядів. Серед них 41 вид гніздовий пролітний і 8 видів – гніздові осілі.

У складі водно-болотного й лучного орнітокомплексів заплави р. Кисіль (ліва притока р. Берека) представлено 33 види: бугай (*Botaurus stellaris*), бугайчик (*Ixobrychus minutus*), чирянка велика (*Anas querquedula*), крижень (*Anas platyrhynchos*), попелюх (*Aythya ferina*), лунь очеретяний (*Circus aeruginosus*), лунь лучний (*Circus pygargus*), деркач (*Crex crex*), пастушок (*Rallus aquaticus*), курочка водяна (*Gallinula*

chloropus), лиска (*Fulica atra*), чайка (*Vanellus vanellus*), коловодник звичайний (*Tringa totanus*), зозуля (*Cuculus canorus*), рибалочка (*Alcedo atthis*), ластівка берегова (*Riparia riparia*), плиска біла (*Motacilla alba*), п. жовта (*M. flava*), п. жовтоголова (*M. citriola*), кобилочка солов'їна (*Locustella luscinioides*), к. річкова (*L. fluviatilis*), очеретянка лучна (*Acrocephalus schoenobaenus*), о. чагарникова (*A. palustris*), о. ставкова (*A. scirpaceus*), о. велика (*A. arundinaceus*), кропив'янка рябогруда (*Sylvia nisoria*), к. сіра (*S. communis*), к. прудка (*S. curruca*), трав'янка лучна (*Saxicola rubetra*), синьошийка (*Luscinia svecica*), синиця вусата (*Panurus biarmicus*), ремез (*Remis pendulinus*), вівсянка очеретяна (*Emberiza schoeniclus*), чечевиця (*Carpodacus erythrurus*).

Степовий орнітокомплекс яружно-балкової системи околиць с. Кам'янка представлений 6 видами (3 види гніздові пролітні і 3 види гніздові осілі). На сухих луках і на степових схилах балок гніздяться фазан (*Phasianus colchicus*), куріпка сіра (*Perdix perdix*), перепілка (*Coturnix coturnix*), жайворонок польовий (*Alauda arvensis*), посмітюха (*Galerida cristata*). У крутих схилах яруг розташовані колонії бджолоїдки (*Merops apiaster*).

Орнітокомплекс забудованої території с. Кам'янка представлений 9 видів, серед них 3 види гніздові пролітні: боривітер звичайний (*Falco tinnunculus*), серпокрилець чорний (*Apus apus*), горихвістка чорна (*Phoenicurus ochruros*) і 6 видів гніздові осілі: горлиця садова (*Streptopelia decaocto*), сич хатній (*Athene noctua*), горобець хатній (*Passer domesticus*), г. польовий (*P. montanus*), синиця велика (*Parus major*), с. блакитна (*P. caeruleus*). Сичі хатні (3-4 пари) гніздяться в покинутих зруйнованих сільськогосподарських будівлях (корівники, конюшні).

У складі орнітофауни досліджених біотопів території с. Кам'янка та його околиць зареєстровано 8 рідкісних видів, серед яких 1 вид занесений до Європейського Червоного списку (деркач), 1 вид – до Червоної книги України (2009) (лунь лучний), 5 видів – до Червоного списку Харківської області (бугай, бугайчик, коловодник звичайний, рибалочка, синиця вусата).

Грицаєнко Юлія

ЖИВЛЕННЯ ТА ФАУНА НІДІКОЛІВ СИНІЦІ БЛАКИТНОЇ (*PARUS CAERULEUS* L.) В УМОВАХ НПП «ГОМІЛЬШАНСЬКІ ЛІСИ»

Наукові керівники – к.б.н., доцент А.Б. Чаплигіна,

аспірант Д.І. Бондарець-Юзик

Дослідженням трофоценотичної структури кормового раціону птахів присвячено обмаль праць, у зв'язку зі складністю збирання та обробки матеріалу, який найчастіше представлений фрагментами безхребетних. Вивчення живлення та фауни нідіколів синиці блакитної (*Parus caeruleus* L.) є перспективним для боротьби зі шкідниками лісових угідь. У зв'язку з цим, наші знання є важливими для охоронних лісозахисних заходів. Подібні дослідження необхідні для уточнення структури їх живлення, характеру зв'язків їх головних і другорядних компонентів.

Мета дослідження полягала у вивченні живлення та фауни нідіколів синиці блакитної на території НПП «Гомільшанські ліси».

Матеріали зібрані у весняно-літній період 2015 р. в околицях навчально-спортивного табору «Гайдари» в межах НПП «Гомільшанські ліси» у Зміївському районі Харківської області. Для визначення фауни нідіколів досліджували 10 гнізд, які були знайдені у 2013-2015 рр.

Для отримання проб пташиного корму використовували метод накладання шийних лігатур (Мальчевский, Кадочников, 1953). Під наглядом знаходилося 3 гнізда синиці